

OPLEIDING DIERENWELZIJN

ERKENDE INSTELLINGEN

HONDEN: GEDRAGSPROBLEMEN

EN RE-INTEGRATIE/ADOPTIE

Lesnota's voorbereid door Claire DIEDERICH

26 JUNI 2023 (4U30)

PROGRAMMA:

Dinsdag 20/06/2023: Gemeenschappelijk deel (4u30)

Maandag 30/06 : Honden (13u-17u30)

13u00-2u30: Gedragsproblemen bij honden

14h30-14h45: Pauze

14h45-16h15: Asielen en re-integratie van honden

16h15-16h30: Pauze + koffie

Maandag 25/09 : Katten (13u-17u30)

Vrijdag 29/09 : Verreiste installaties in dierenasielen (13u-17u30)

HONDEN:
GEDRAGSPROBLEMEN EN
RE-INTEGRATIE /
ADOPTIE

bruxelles
environnement
.brussels

VERANDERINGEN IN HET AANTAL HUISDIEREN

Aanzienlijke toename van het aantal honden en katten sinds de Tweede Wereldoorlog, en vooral de afgelopen 20 jaar.

België

1978: 970.000 Honden 950.000 Katten (CPAC, 1979)

2018: 1.468.312 Honden 2.407.403 Katten (COMEOS, 2018)

↑ **van 44 tot 78%.**

Totaal: **ca. $14 \cdot 10^6$ huisdieren**

waarvan $3,9 \cdot 10^6$ honden en katten

$3 \cdot 10^6$ vogels

$6,4 \cdot 10^6$ vissen

600.000 andere exotische dieren

50% van de huishoudens bezit (minstens) 1 huisdier (-15% ./. 2009)

22,4% van de huishoudens bezit 1 of meerdere honden (29% - 1 kat)

(ongeveer dezelfde verhouding als in FR, IRL, ...)

(≠ Oostelijke en Noordelijke landen zoals D, A, S, N: 10-15%)

Frankrijk (2018, FACCO) $7,63 \cdot 10^6$ honden $14,20 \cdot 10^6$ katten

(= + 40% in 20 jaar)

in totaal: **± 75.000.000 huisdieren**

KWALITATIEVE EVOLUTIE VAN DE HONDENPOPULATIE

Wijzigingen in de selectie

Zeer hoog aantal hondenrassen (200 Sint-Hubertus, 400 Société Centrale Canine)

Voorheen :

functie van de hond = werk

selectie op

fysieke vaardigheden

gedragsvaardigheden om werk uit te voeren

criteria: efficiëntie op het terrein en werkwedstrijden

Nu :

functie van de hond = gezelschapsdier

selectie op

morfologie (bijna) uitsluitend

Omgevingsveranderingen op jonge leeftijd

Voorheen :

fokken door de juiste "bronnen" >
particulieren >
privé fokkers >

Nu :

fokken door de juiste "bronnen" <
Sint-Hubertus fokkers (= 20% van de puppy's verkocht in België)
privé fokkers (kwaliteit?)
dierenwinkels?
asielen > (?)

→ Fenomeen van rassen die in de mode zijn

Bv. Bobtails, Westies, Shar-Pei, Shi-Tzu, Jack Russel, Australian Shepherd...

wiens fysieke verschijning en gedrag gebrekkig zijn

Bv. in de VS: agressieve cocker spaniels en golden retrievers

Veranderingen in de relatie tussen mens en gezelschapdieren

Voorheen :

aantal honden"gebruikers" >

eigenaars in de buurt van of uit landelijke gebieden

aantal boeren >

aantal generaties om terug te gaan naar een landelijke

voorouder <

relatie met de levende wereld beïnvloed door :

antropocentrisme

persoonlijke ervaring

traditie

dier = dier

‘je kunt een hond niet voeden door niets te doen’.

Nu :

aantal hondengebruikers <

eigenaars = stadsbewoners of neo-ruralisten

relatie met de levende wereld beïnvloed door :
biocentrisme
media

---

dier = (bijna) mens

bijgevolgd wordt het behandeld en opgevoed als een mens
dus verwachten we dat hij rationeel en moreel is

MAAR gebrek aan informatie over dierengedrag !!!

Een slechte hond bestaat niet,

er zijn alleen slechte meesters'.

honden hebben het recht om hun eigen leven te leiden".

we proberen hem te 'kalmeren', we 'onderhandelen' met hem

EVOLUTIE VAN PROBLEEMGEDRAG

---

1. Definities

Vervelend gedrag: niet-pathologisch gedrag dat deel uitmaakt van het normale gedragsrepertoire van het dier, maar dat niet getolereerd wordt door de eigenaar en/of de maatschappij.

Bijvoorbeeld: urine markeren, ongecontroleerd blaffen, vernieling in de tuin, zwerven, enz.

Gedragsstoornis: pathologisch gedrag dat niet behoort tot het normale gedragsrepertoire van het dier of dat wel tot dit repertoire behoort maar een abnormale frequentie of intensiteit vertoont.

bijv. agressie uit angst (onvoldoende vertrouwd met mensen)

onvermogen om alleen te blijven

verlies van zindelijkheid als gevolg van ouder worden

zelfverminking door distemper

diabetische polyurie en polydipsie

lethargie veroorzaakt door een hersentumor

2. Gevolgen van probleemgedrag

Vervelend gedrag kan zich ontwikkelen tot een gedragsstoornis (agressie bij verzet tegen dwangmaatregelen, etc.).

In beide categorieën zijn er gedragingen die een **risico** vormen voor de maatschappij, voor de eigenaar of voor het dier zelf:

verwondingen, verlating, euthanasie

*Bijvoorbeeld: de verschillende vormen van agressie,
het vlucht- of ontwijkingsgedrag van honden die bang zijn luide geluiden*

een hond/kat die op de zetel
kruipt is NIET dominant

→ de hond is slecht getraind!
Men heeft hem niet geleerd dat hij er
niet op mag of eraf moet gaan.

De wil van de hond tegengaan

3. Huidige frequentie van probleemgedrag

- schattingen variëren sterk afhankelijk van de criteria, van **15 tot 50%** van de dieren
- Aanvallen: ongeveer 1% van de mensen

België: 900 / 100.000 inwoners / jaar (INS-enquête, 2000)

850 verkeersgewonden / 100.000 inwoners / jaar

800 tot 900 misdrijven / 100.000 inwoners / jaar in Brussel

Frankrijk: 3.400 tot 8.600 / 100.000 inw./jaar (Chomel en Trotignon)

Verenigde Staten: 400 tot 800 per 100.000 inwoners (Underman)

1.000 / 100.000 inwoners (Lockwood)

4. Is probleemgedrag het gevolg van kwalitatieve veranderingen in de relatie tussen mensen en dieren?

Is het toegenomen?

Is het probleem sneller gegroeid dan de hondenpopulatie?

Argumenten voor een **JA-antwoord** :

- NL 1983: 19% van de adopties keerde terug naar asielen
1990: 42% (probleemgedrag = meest voorkomende reden voor terugkeer)
-
- gevoel van dierenartsen: probleemgedrag ↑
  - interesse in probleemgedragingen ↑ Universiteiten
dierenartsen
andere « hondenberoepen »
  - vergelijking met de huidige situatie in landen waar de relatie tussen mens en dier hetzelfde is als 50 of 100 jaar geleden in onze landen.

WELKE PROBLEMEN?

- 1. Agressie (naar mensen of andere honden) (60% van de redenen voor consultatie)
- 2. Angst
- 3. Draaien/likken
- 4. Blaffen/Onzindelijkheid/Hyperactiviteit/Destructie/Weglopen/Coprofagie

→ Begrijpen **wat** deze gedragingen **motiveert**
op een bepaald tijdstip en op een bepaalde plaats

(gedrag = beweging of houding van het lichaam als gevolg van interactie tussen het individu en zijn omgeving (intern/extern))

OM HET TE BEGRIJPEN, MOET JE HET VOLGENDE WETEN ...

1. Dagindeling van een volwassen hond :

Over een periode van 12 uur

- 1u30 interactie
- 1u30 wandelen
- individuele verschillen

2. Rassenfactoren .... en hun gevolgen

SELECTIE EN GEDRAG

Intra-raciale homogeniteit
Interraciale variabiliteit

Specifiek gebruik

Voorspelbaarheid

Afstamming (land)

Individueel temperament

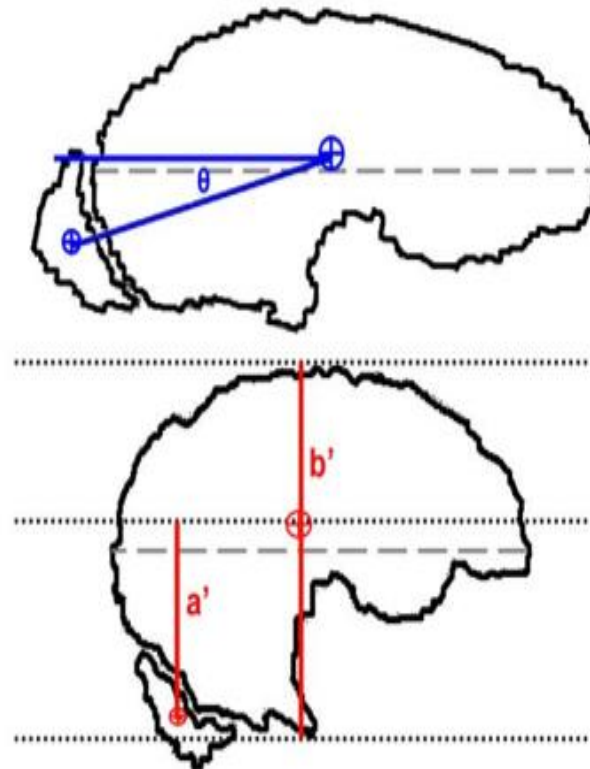
Modulatie

Invloed van morfologie

Human Induced Rotation and Reorganization of the Brain of Domestic Dogs. Roberts and coll.
Plos One. 2010

RESEARCH ARTICLE

Associations between Domestic-Dog Morphology and Behaviour Scores in the Dog Mentality Assessment

Holly R. Stone^{1*}, Paul D. McGreevy¹, Melissa J. Starling¹, Bjorn Forkman²

¹ Faculty of Veterinary Science, University of Sydney, Sydney, New South Wales, 2006, Australia,

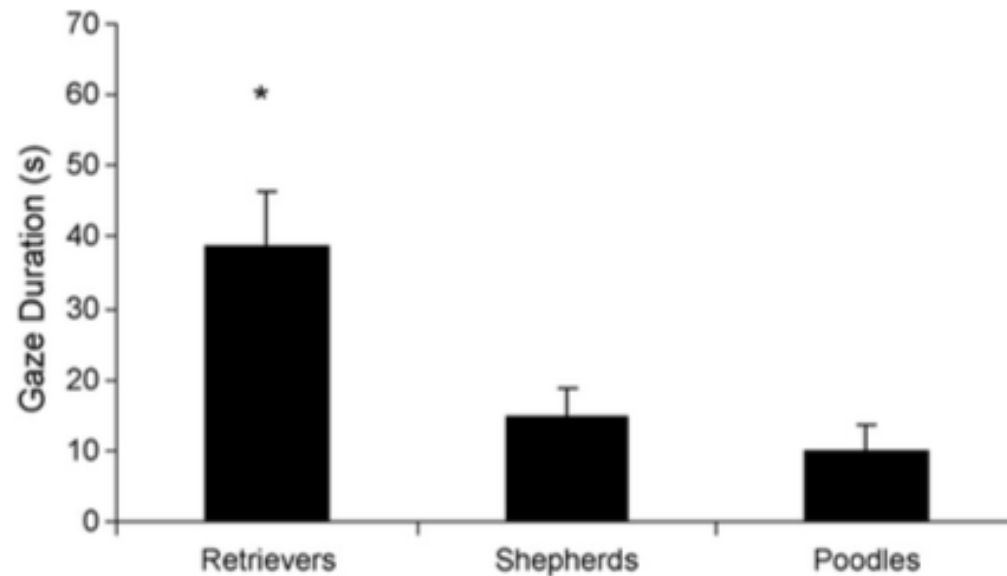
² University of Copenhagen, Copenhagen, Denmark

Als ↓ hoogte / gewicht / lengte van het hoofd, ↑ bepaald ongewenst gedrag
(agressieve reacties, wantrouwen, angst)

Breed differences in dogs' (*Canis familiaris*) gaze to the human face

Adriana Jakovcevic, Angel M. Elgier, Alba E. Mustaca, Mariana Bentosela*

Fig. 3. Gaze duration (s) for the three groups evaluated in Study 2. This test did not include gaze training (means $\pm$ 95% confidence intervals). * $p < 0.05$.

Une campagne pour inciter à adopter des animaux en refuge en Wallonie

Le ministre wallon en charge du Bien-être animal, Carlo Di Antonio, lance une campagne de sensibilisation à l'adoption d'animaux domestiques se trouvant dans un refuge. Des affiches garniront les gares, abribus et les pages des magazines iusqu'au 26 septembre.

Par Laura, le 21/09/2016 à 21:50

[Une campagne pour inciter à adopter des animaux en refuge en Wallonie - Metrotime](#)

3. Individuele factoren: temperament

Svartberg & Forkman, 2002: 25 honden van 47 rassen

5 hoofdfactoren = temperamentkenmerken

playfulness = spelactiviteit

Curiosity / fearlessness = nieuwsgierigheid/angstloosheid

Chase-proneness = aanleg om te jagen/volgen

Sociability = sociabiliteit

Agressiveness = agressiviteit

3. Individuele factoren: temperament

Emotionele structuur van het dier
Stabiel, voorspelbaar

BILAN comportemental à l'observation

TRAITS COMPORTEMENTAUX

<i>mettre une croix</i>	+++	++	+	0	+	++	+++		
timide / inhibé	←			0			→	téméraire / explorateur	Activiteit
craintif / peureux	←			0			→	sûr / confiant	Reactievermogen
calme	←			0			→	actif	Verkenning
non agressif	←			0			→	agressif	Reactie, signalen van Bedreiging of toenadering
distant avec l'homme	←			0			→	familier, attiré par l'homme	interacties
non revendicateur	←			0			→	revendicateur	Verzoek om te spelen
non persévérant	←			0			→	persévérant	Doorzettingsvermogen
peu joueur	←			0			→	joueur	Concentratie
concentré	←			0			→	impulsif	Met bal spelen
non prédateur / non chasseur	←			0			→	prédateur / chasseur	interactie
indépendant	←			0			→	sociable (congénères)	
instabilité émotionnelle	←			0			→	stabilité émotionnelle	

Speelgedrag

- Duur van het spel
- Type spel
- Frustratie? Vrije interactie? Het einde?

→ Spelletjes = positieve activiteiten

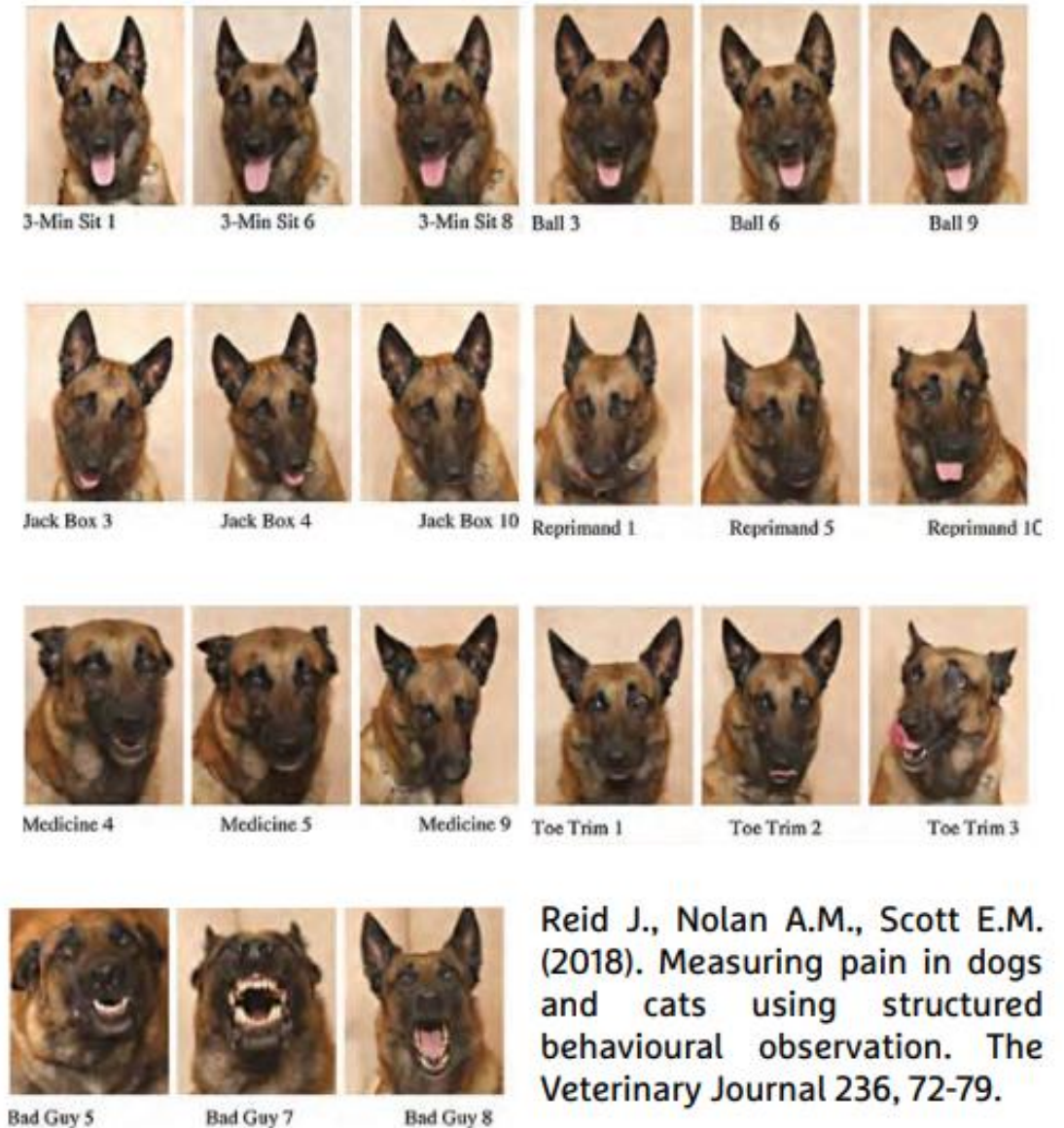
→ Spelen met mensen: indicatoren voor
de kwaliteit van de relatie

4. Emoties en hun uitdrukking

Figure : expressions faciales liées aux émotions chez le chien
(d'après Bloom et Friedman, 2013)

Reid J., Nolan A.M., Scott E.M.
(2018). Measuring pain in dogs
and cats using structured
behavioural observation. The
Veterinary Journal 236, 72-79.

Observatie : Stress, angst, fobie, emotionele manifestaties

- Verlegen honden, oncomfortabel met andere honden
- Honden die niet vertrouwd zijn met mensen
- Honden die niet gewend zijn aan een niet-levende omgeving

Tabel: Tekenen van stress en angst bij honden (naar Herron en Schreyer, 2014)

Signes de stress chez le chien

Expressions d'une émotion négative (événement perçu comme désagréable, inconfortable)

regard fuyant
yeux ouverts, blanc de l'œil visible
face tendue, « air fatigué », lèvres pincées
léchages de truffe
déplacement lent
lever de patte
bâillement
gémissement
ébrouement
refus de friandise

Expression d'une émotion de peur

oreilles en arrière
posture basse, en arrière
regard détourné
cherche à fuir, éviter la menace

Réaction physiologique de stress

halètements
tremblements
salivation ou bouche sèche
transpiration
miction, défécation (si stress très intense)

5. VERSCHILLENDE SOORTEN HONDENBETEN

(Classificatie volgens Gilbert, 2015)

- **Agressie** = interactie: de bedoeling is om de andere achteruit te laten gaan

- uit zelfbescherming **Defensief bijten**

- angst (voor mensen, andere honden, temperament)
- pijn
- leerproblemen

- voor het beschermen/bezitten van een resource **Offensief bijten**

resource = voorwerp (speeltje), plaats (bed), voedsel, puppy's,
vrijheid om te handelen

- slechte relatie tussen mens en dier, communicatie
- ongemak, frustratie (we delen dezelfde resources!)
- temperament (angstig, agressief)
- leerproblemen

- **Predatie** = de bedoeling is om de ander te vangen (achtervolging / 'prooi')

- Roofzuchtig gedrag :

Solitaire of groepsjacht (luidruchtig!)
achtervolging en vangenneming

Sociale facilitatie en samenwerken

Geen dreigende signalen, gebaren of gegrom

Geen ontwaking van het zenuwstelsel (orthosympathisch)
(tenzij grote prooi = gevaar)

... als een wolf ...
samenwerking...
(volgens Abrantes, 1997)

Veranderingen in roofdiergedrag als gevolg van domesticatie

- * Drijvers: wild in een roedel dwingen

- * Jachthonden om wild te schieten: wild lokaliseren, de aanwezigheid ervan signaleren (immobilisatie voor de sprong, 'richten'), het wild terugvinden na het schot, het terugbrengen.

- * herdershonden en veehonden: schapen en vee verplaatsen: *nadert een schaap op een vloeiende manier en stopt op een bepaalde afstand (bespringt of vangt niet).*

Bijvoorbeeld: Border Collies, selectie gebaseerd op gedrag, niet op lichaamsbouw, de naderingsfase en de fixatie van het vee in de ogen zorgen ervoor dat ze in de tegenovergestelde richting gaan.

- * Honden voor het opsporen van drugs, explosieven, truffels of voor hulp bij rampen:

  - objecten of mensen lokaliseren dankzij hun reukvermogen

Reacties van de hond op stress en bedreiging

Vermijd contact

Vaardigheden consolideren
Veilige verkenning
Versterken +++

Matig ongemak

Vaardigheden consolideren
Veilige verkenning
Versterken +++
Rustige oefeningen

Comfort voor de hond

Werken aan nieuwe instructies

Stadia van hondenagressie: elke hond heeft zijn eigen stappen

<https://parlezvouschien.fr/chien-qui-grogne/>

Omgevingsfactoren en agressie (91 vragenlijsten aan eigenaren)

- 59% van de honden: 'soms'/'vaak' voor ten minste één van de voorgestelde situaties
  - Tenminste voor één van de situaties:
    - heeft 12% van de honden al gebeten
    - heeft 17% al in de lucht gehapt
    - heeft 35% zijn tanden al laten zien
    - heeft 40% al geblaft of gegromd
  - Op de vraag: 'Zijn uw honden agressief?'
    - Ja: 5%.
    - Nee: 80%.
    - Weet het niet: 15%.
- **Onderschatting van agressief gedrag door eigenaars**

- « Communicatieproblemen » ?
- Fenotypen !

Positie van oren,
lippen??

Figure 7: Longueur de la queue des chiens. D'après Grandjean *et al.* (2001).
Bouvrès, 2009

Staartpositie ?

Source : C. Gilbert, ENVA

?

Emoties?
Motivaties?

6. De relatie tussen mens en hond, een nieuwe interpretatie

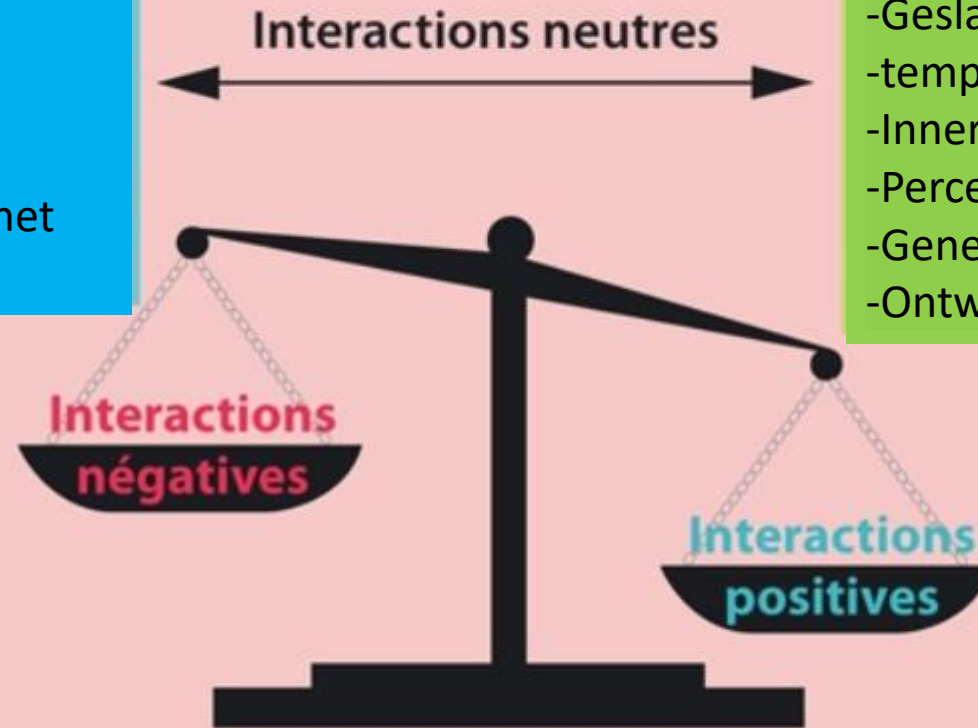
Leadership

Man:

- Geslacht
- Persoonlijkheid
- Innerlijke staat
- Voorstelling van het dier

Hond:

- Geslacht
- temperament
- Innerlijke staat
- Perceptie
- Genetica
- Ontwikkeling

EXPERT
Article
de synthèse

Emmanuelle Titeux*,
Franck Péron**, Caroline Gilbert***

* Médecine du comportement, ENV d'Alfort,
7, avenue du Général-de-Gaulle, 94700 Maisons-Alfort
etiteux@hotmail.com
** Research fellow, School of life sciences,
University of Lincoln, LN2 2LG, Lincoln, United Kingdom
fpéron2009@yahoo.fr
*** Université Paris-Est, ENV d'Alfort,
UMR 7179 CNRS MNHN,
7, avenue du Général-de-Gaulle,
94700 Maisons-Alfort
cgilbert@vet-alfort.fr

0,05 CFC
par article lu

Canin

ÉTHOLOGIE CANINE

La relation homme-chien : nouvelles hypothèses

1

Les relations entre l'homme et le chien sont un des sujets essentiels abordés lors de toute consultation vétérinaire. Certains concepts devraient être abandonnés comme la "famille-meute". D'autres apparaissent, tel le *leadership*, et la balance des interactions.

Positieve benadering van een hond

- Benadering
- Oren naar voren
- Geen spanning
- Kwispelende staart
- Besnuffelen, likken
- Vraagt om gestreeld te worden

PAUZE 1

ASIËLEN EN RE-ÏNTEGRATIE / ADOPTIE

bruxelles
environnement
.brussels

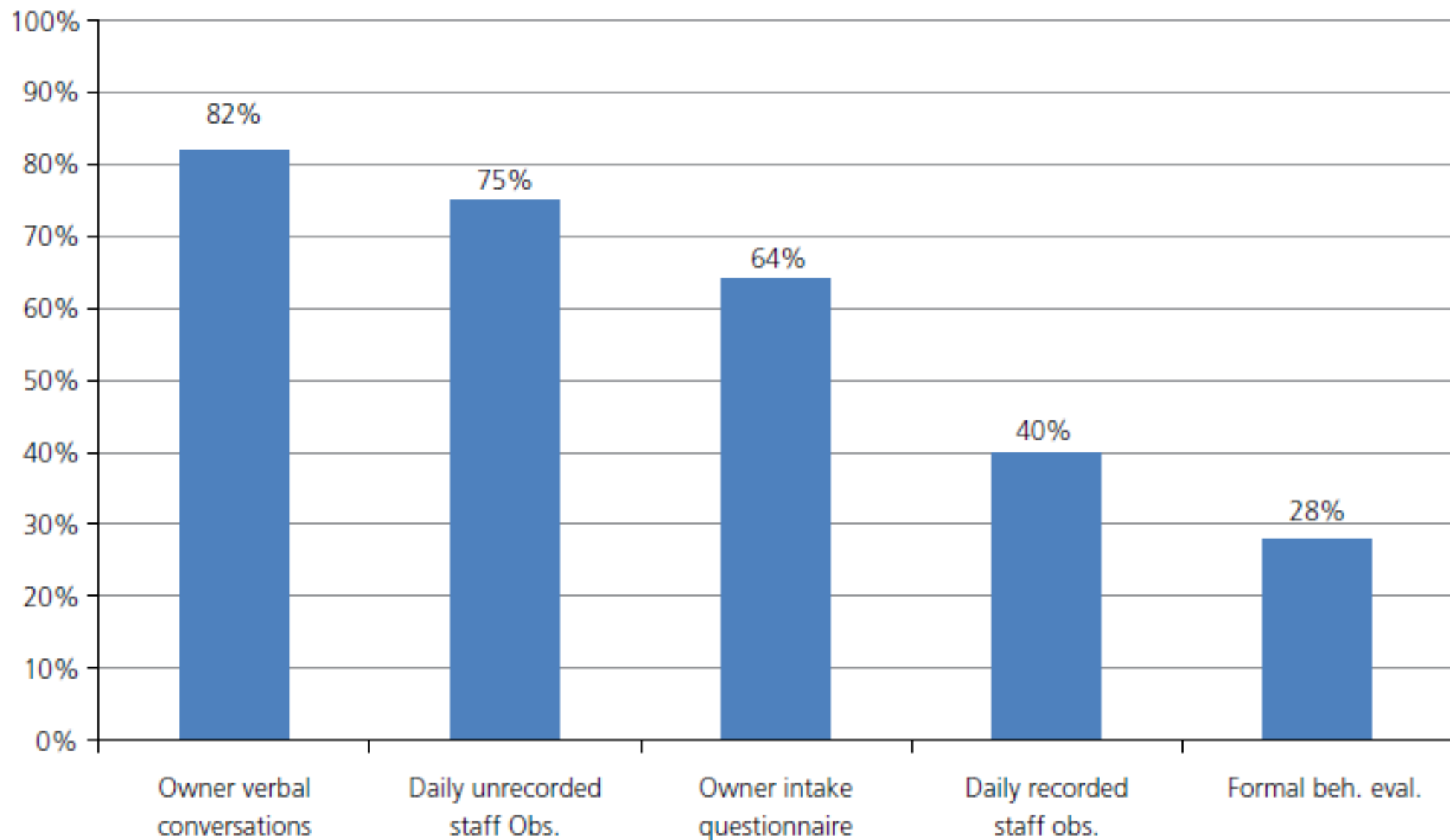
ASIELEN = STRESS

- **Gedragsgeschiedenis**
  - We krijgen niet alles te horen!
  - Leugens - vergetelheid - gebrek aan inzicht in gedrag
- **Stress bij opname verminderen**
  - Katten scheiden van honden
  - Bevraag de eigenaar op een rustige plek, observeer de hond
(stress, angst, bezorgdheid, agressie)
- **Gedrag beoordelen** (tijdens het verblijf in de opvang)
  - Reactie op dreiging
    - vreemde mensen, vreemde hond
  - Reactie op geluid en beweging
  - Reactie op manipulatie
  - Reactie op spel
  - In relatie tot voedsel (voederbakken, uit de hand voederen, enz.)
  - Gehoorzaamheid: 'niet bewegen', 'blijf', 'stop'?

Effecten van het opsluiten in een kennel (Hiby et al., 2006)

- 26 honden die een asiel binnenkomen
- Urinecortisol
(D 1, 2, 3, 5, 7 en 10 na binnenkomst)
- Herkomst: familie (n=13)
terug naar opvangcentrum of zwerfdieren (n=13)
- Gemiddelde cortisolwaarden:
  - CN familie: neemt toe in de tijd
(geen kennelervaring)
  - andere groep (**eerdere kennelervaring**):
geleidelijke vermindering

Figure 6.1 How organizations collect behavioral information about dogs D'Arpino *et al.* (2012). Shelter Survey of Private Shelters & Rescues, $n = 1,129$. February 2011. Data from D'Arpino *et al.* (2012).

ENQUETE IN BELGISCHE ASIELEN

Journal of Veterinary Behavior 10 (2015) 5–11

Contents lists available at [ScienceDirect](#)

Journal of Veterinary Behavior

journal homepage: www.journalvetbehavior.com

Research

Behavioral evaluations of shelter dogs: Literature review, perspectives, and follow-up within the European member states's legislation with emphasis on the Belgian situation

Anouck Haverbeke^{a,b}, Jolanda Pluijmakers^{c,d}, Claire Diederich^{a,*}

^a Department of Veterinary Medicine (IVRU-NARILIS), University of Namur, Namur, Belgium

^b VetEthology, Leemveldstraat, Overijse, Belgium

^c Department of Ethology and Animal Welfare, Catholic University College Ghent, Sint-Niklaas, Belgium

^d DAVALON, Herendaal, Maastricht, The Netherlands

51 refuges

Enquêtes téléphoniques

- Beoordeling van honden: gedragsbeoordeling (22%), vragenlijst (27%), meerdere (vragenlijst, observatie, alle honden bij elkaar zetten, etc.) (51%)
- Opleiding van hondenbeoordelaars: autodidact (33%), literatuur (10%), opleiding in het buitenland (6%), mondelinge overdracht van kennis (2%)
- Beoordeeld hondengedrag: sociaal (47%), reactie op manipulatie (42%), angst voor mensen (40%), agressie naar mensen (39%), angst voor andere honden (38%).
- Mate van vertrouwen in je beoordeling (1 tot 7 zeer zeker):
7 (4%), 6 (31%), 5 (55%), 4 (4%), weet het niet (6%)
- Redenen voor verlating: veranderingen in het gezin (49%), gezondheidsproblemen (39%), tijdgebrek (24%), destructief gedrag (9%), agressie tegen mensen (6%).

- 63% van de ondervraagde asielen traint honden
  - 84% van de opvangcentra biedt post-adoptie monitoring (gedragsmonitoring?)
  - 0 tot 20% retourpercentage voor 95% van de onderzochte opvangcentra
  - 76% van de asielen werkt niet samen met hondenclubs
-
- 71% van de asielen neemt maatregelen om het adoptiesucces te vergroten (trainen van honden, spelen, verzorging, publiciteit, geschiktheid van de adoptant)
  - 92% van de asielen is zich bewust van de mogelijke risico's bij het adopteren van een hond
  - 74% vermeldt het in hun adoptiedocumenten

Welk gedrag moet worden geobserveerd?

- het gedrag dat spontaan optreedt (d.w.z. voedsel, exploratie, sociaal)
- Veroorzaakt wordt door de test (bijv. agressie)

Kwaliteitscriteria

1. Standardisatie
2. Geldigheid (het meet wat het beweert te meten)
3. Betrouwbaarheid/herhaalbaarheid (als het later opnieuw wordt gedaan, vergelijkbare resultaten?)
4. Gevoeligheid (kan onderscheid maken tussen honden)

→ Er is een aanzienlijke variabiliteit in gedragstests bij honden in de literatuur.

→ Ongeacht of de cijfers in de literatuur zijn berekend of optimistisch zijn,
men kan evengoed lootjes trekken om de uitkomst van een gedragstest in een opvangcentrum te bepalen

No better than flipping a coin (Patronek & Bradley, 2016)

→ Wees voorzichtig met gedragstesten
Pas op voor degenen die ze gebruiken en wat ze ermee doen
Houd altijd een open en kritische geest

VERKENNING

- Laat het dier los

Als de eigenaar aanwezig is: Zorg ervoor dat er geen gevaar/risico is

laat het dier vrij rondlopen

het dier aanspreken

→ tijd besteed aan exploratie = activiteit, exploratie

type exploratie: beperkt, systematisch, olfactorisch, enz.

aantal en soort interacties met vreemden

signalen van agressie: aantal, type

tijd besteed aan spelen

type communicatie: hond luistert, stem & gebaren

tijd doorgebracht met de eigenaar

reacties / geluiden

BEOORDELING VAN BIJTRISICO

Het risico beoordelen

De waarschijnlijkheid van het optreden van een gevaar inschatten

Gevaar = BIJTEN

Bijten = 'actie van bijten' = druk van de kaken van een hond op een persoon of een dier.

Een kledingstuk met een zichtbare markering op de huid

Guy et al. (2001); Messam et al. (2012)

APPRECIATION DU RISQUE

PROBABILITE DE SURVENUE DU DANGER (DANGER = MORSURE)

PROBABILITE
D'EMISSION

COMBINAISON
DES FACTEURS
D'EMISSION

PROBABILITE
D'EXPOSITION

COMBINAISON
DES FACTEURS
D'EXPOSITION

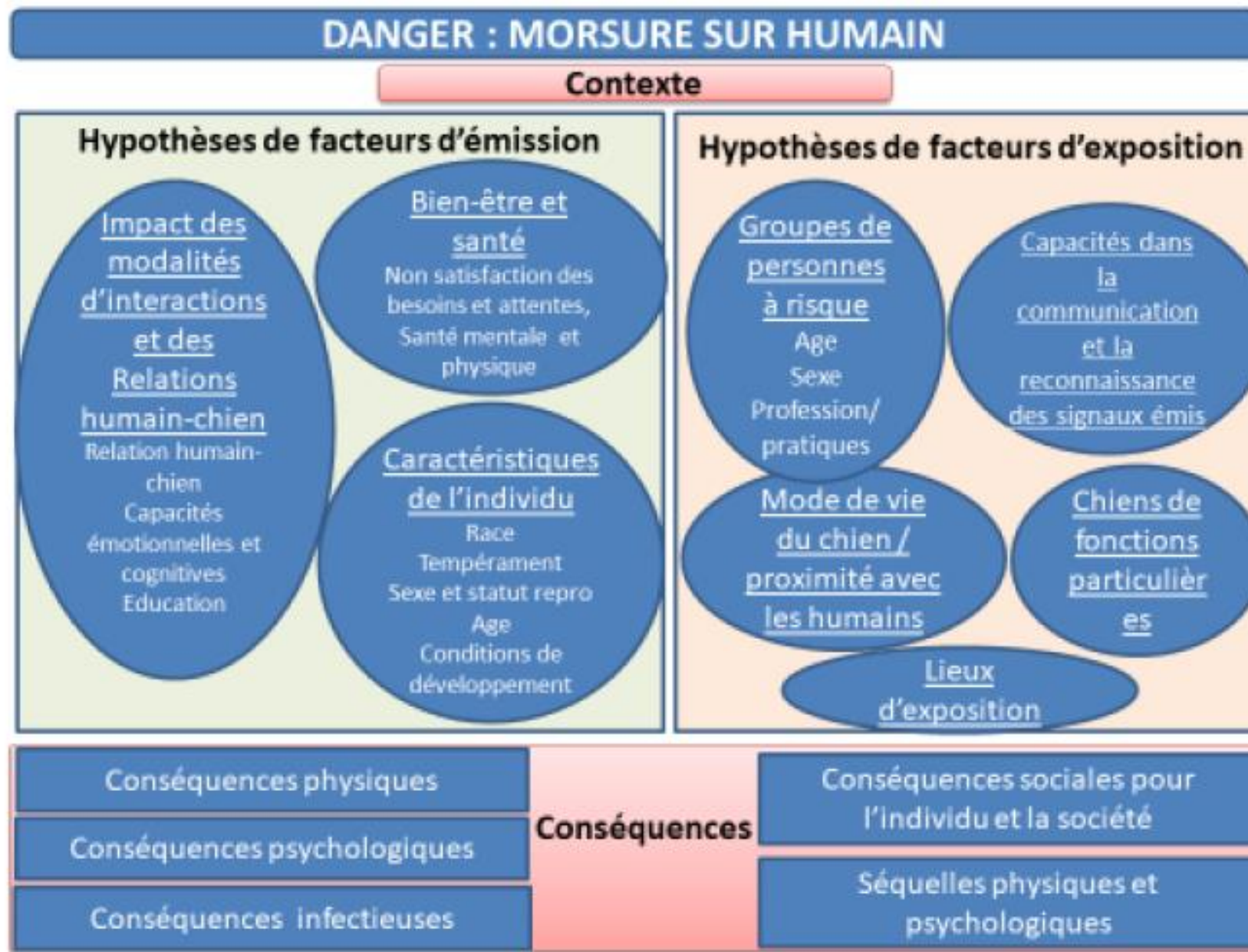

CONSEQUENCES DU DANGER

RISQUE

ANSES, 2020

ANSES, 2020

Figure 1 : Représentation évènementielle des différents facteurs pris en compte dans l'appréciation de risque de morsure

→ Veel factoren beïnvloeden de agressiedrempel

Agressie is **CONTEXTUEEL**

Verzamel informatie over de context van de uiting, de uitdrukkingsvorm, enz.

Available online at www.sciencedirect.com

APPLIED ANIMAL
BEHAVIOUR
SCIENCE

Applied Animal Behaviour Science 114 (2008) 441–460

www.elsevier.com/locate/applanim

Breed differences in canine aggression

Deborah L. Duffy^a, Yuying Hsu^b, James A. Serpell^{a,*}

^a Center for the Interaction of Animals and Society, Department of Clinical Studies,
School of Veterinary Medicine, University of Pennsylvania, 3900 Delancey Street,
Philadelphia, PA 19104-6010, USA

^b Department of Life Sciences, National Taiwan Normal University, Taipei 116, Taiwan

Accepted 18 April 2008

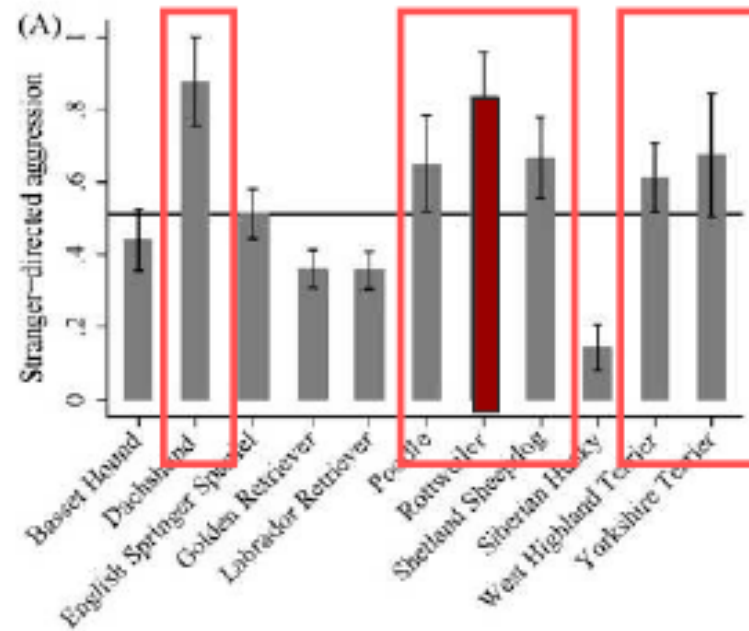
Available online 3 June 2008

Abstract

Canine aggression poses serious public health and animal welfare concerns. Most of what is understood about breed differences in aggression comes from reports based on bite statistics, behavior clinic caseloads, and experts' opinions. Information on breed-specific aggressiveness derived from such sources may be

3791 vragenlijsten
33 rassen
C-BARQ

+ agressief / onbekend persoon:

Teckel

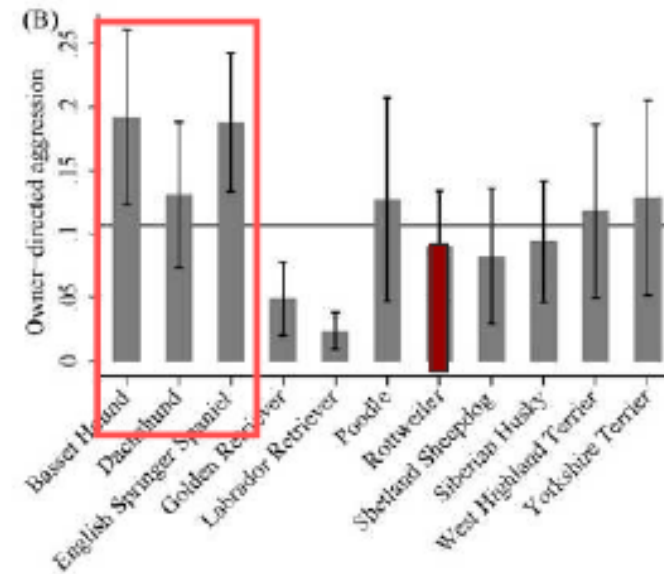
Poedel

Rottweiler

Shetland Herdershond

Westie

Yorkshire Terrier

+ agressief / eigenaar:

Basset Hond

Teckel

Cocker

agressief / onbekend persoon & eigenaar:

Golden retriever

Labrador retriever

Hsu & Sun, 2010

« Factors associated with aggressive responses in pet dogs »

reuen & oudere honden + agressief

honden die gestraft worden: + agressief

agressie / vreemden mensen > indien vrijstaand huis, huis met tuin

agressie / honden : huis met tuin, - tijd met baasje

INTERACTIES MET ANDERE HONDEN

- Observeer of laat iemand de interacties beschrijven als de eigenaar aanwezig is
- Frustratie?
- Vrije interactie?
- Analyseer het volledige interactieproces
- Spelletjes? agressie? vriendschappelijke interacties?
- Niet concluderen wat een relatie betreft op basis van één enkele interactie

TEKENEN VAN EEN HOND DIE ZICH GOED OF SLECHT AANGEPASTE AAN HET LEVEN IN EEN ASIEL

goede eetlust, normaal actief, sociabiliteit, verzorging, gepast speelgedrag en rustgevende slaap.

het dier blijft voortdurend verborgen, vijandige interactie met andere dieren, verminderde activiteit of eetlust, depressie en/of sociale terugtrekking, uitingen van frustratie of agressie tegen de tralies, stereotiep gedrag (ijsberen, rondcirkelen, herhaaldelijk springen) en ander abnormaal gedrag

SAMENVATTING VAN GEDRAGSOBSERVATIES

Hondenspecifieke factoren

- Algemene gedragingen van de soort
- Ontwikkeling, leren
- Genetica, temperament
- Gezondheidsproblemen?
- Resources en hun belang voor de hond (bijv. voedsel, strooisel, enz.)

Factoren onafhankelijk van de hond

- Fysieke omgeving
- Sociale omgeving

Plasticiteit
Contextafhankelijk

REGELS VOOR HET AANPASSEN VAN GEDRAG

- Kost tijd, zelfs als de reeks kort is (5 min.)
  - Weten hoe het moet (leertheorie)
  - Betrokkenheid van het team
  - Voedsel als beloning gebruiken (+++)
-
- In staat zijn om het te doen (menselijke emoties)
  - De hond 'lezen' (samenwerking, weigering?)
  - De hond ontspannen voor een sessie (wandeling van 30 minuten)
  - Verkenning van plaatsen en voorwerpen door de hond
  - Houd de hond zo weinig mogelijk in bedwang, hij is rustig
-
- Speciale ruimte (geen andere honden, rustig en veilig gebied)
  - Voorafgaand trainingsprogramma

HET IS EEN VERGISSING OM TE DENKEN DAT...

- Het gedrag van een hond stabiel is
in de loop van de tijd en van de ene **context** naar de andere
- Waargenomen gedrag **in een opvangcentrum**
ook wordt bij de adoptant uitgedrukt wordt
- ~~Asielen honden aanbieden voor adoptie waarvan bekend is dat ze bijten~~
- De **perfecte gedragstest niet bestaat**
(gevoeligheid en specificiteit van de beoordeling)
- Resultaten waargenomen in één opvangcentrum
ook te zien is in **andere asielen**

CONCLUSIE

Het op de juiste manier onderbrengen en opvoeden van honden is een verantwoordelijkheid, die het informeren van de (toekomstige) eigenaars over hun specifieke kenmerken inhoudt

- De basisbehoeften van honden begrijpen en de gedragspatronen die voor alle honden gelden, ongeacht hun levensstijl.
- Voorzie honden van een geschikte omgeving en regelmatige, positieve interactie met mensen.

Zie Advies van de Brusselse Raad voor Dierenwelzijn over minimumnormen voor het houden van honden door particulieren en pleeggezinnen
([Brusselse Raad voor dierenwelzijn | Burgers - Leefmilieu Brussel](#)).

DE HOND

Canis lupus familiaris

- Algemeen
- Huisvesting
- Voeding
- Opvoeden en manipulatie
- Zorg
- Sociale relaties
- Disciplines en hobby's met honden
- Voortplanting
- Ziekten en aandoeningen
- Belangrijke signalen
- Doelgroep en raskeuze
- Aankoop en kosten
- Wetgeving

https://leefmilieu.brussels/sites/default/files/user_files/fiche_20220923_hond_nl.pdf

SAMENVATTENDE FICHE

ALGEMEEN

De hond heeft behoefte aan dagelijkse activiteiten en moet zich regelmatig kunnen uitleven. Er bestaan meer dan 300 hondenrassen. We moeten zelf bepalen welk het best past bij onze manier van leven. We moeten honden socialiseren en op jonge leeftijd starten met de opvoeding. We kunnen een hond in huis halen vanaf de speenleeftijd: 2 maanden. De levensverwachting hangt af van het ras en de grootte van de hond, maar schommelt tussen 8 en 14 jaar.

VOEDING

De hond is een omnivore ... carnivoor
Verdeel zijn portie gemiddeld over twee x per dag en kies voor:

- Kwalitatief droogvoer voor honden (brokjes)
- Een combinatie van kwalitatief droog- en natvoer
- Zelf bereid voer volgens de richtlijnen van een dierenarts
- Dagelijks ververs drinkbaar water zonder beperkingen (drinkbak steeds gevuld)
- Pas de portie voeding aan in functie van de leeftijd, de gezondheidstoestand en de fysiologische toestand van de hond (drachtig, zogend, hond in de groei, oudere hond, ...)

BELANGRIJKE SIGNALEN

- Minder eetlust, abnormaal gewichtsverlies
- Abnormale stoelgang / Braken
- Minder actief/sneller moe
- Haaruitval/ krabben/ wondjes op de huid
- Ademhalingsmoeilijkheden
- Veel drinken en/of veel plassen
- Onderhuidse knobbels
- ....

STRESS-SIGNALEN

Likken aan de snuit, afwenden van de blik, wegdraaien van de kop, voorpoot opheffen, knipperen met de ogen, gapen, oren naar achteren, ...

SAMENLEVEN

- Soortgenoten: ja, indien goed gesocialiseerd; makkelijker op jonge leeftijd; contraceptie voorzien.
- Met andere dieren: onder toezicht bij latere adoptie, want risico op aanvallen; indien adoptie op jonge leeftijd: harmonieus samenleven mogelijk.

WETGEVING

Wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn der dieren + wetgeving i.v.m. passeren van landsgrenzen

HUISVESTING

Kan samenwonen met een soortgenoot.
Behoeft aan sociale contacten en mentale uitdagingen. Kan binnen en/of buiten leven, best een combinatie van beide. Heeft de hond toegang tot de tuin, dan moet die omheind zijn. Nood aan een rustige plek om te slapen en aan een eet- en drinkzone. Leiband, halsband/harnas zijn noodzakelijk, net als materiaal om de vacht te onderhouden (naargelang het ras en lengte van de haren).

VERZORGING

- Regelmatig borstelen van de vacht, reinigen van de oren, onderhoud van nagels, tanden en tandvlees, ...
- Indien nodig wassen, enkel met hondenshampoo!
- Jaarlijks bezoek aan de dierenarts (vaccinaties, ontworming, behandeling tegen externe parasieten)

OMGANG

Met zachtheid en geduld. Laat de hond zo vroeg mogelijk **wennen** aan uiteenlopende situaties, verschillende mensen en dieren. Dat zorgt voor een vlotte socialisatie. Start de opvoeding vanaf de leeftijd van 2 maanden aan de hand van advies van een dierenarts en een hondeninstructeur. Spel en beloning = basis van de opvoeding en van een goede mens-dier relatie. Straffen, roepen = angst en negatieve impact op de relatie.

ZIEKTES EN AANDOENINGEN

Jaarlijks dierenartsbezoek. Preventie is de beste manier om ziekten te vermijden: vaccinatie, behandeling van uitwendige parasieten (schimmel, mijten, vlooien, teken, ...), ontworming

DOELPUBLIEK

Baasje met zin voor verantwoordelijkheid die bereid is tijd vrij te maken. Kinderen steeds onder toezicht van een volwassene. Voorzichtig met wie last heeft van allergieën of een verzwakt immuunsysteem.

AANKOOP EN KOSTEN

Aankoop bij particulieren of kwekers of adoptie uit het asiel. Aanzienlijk jaarbudget. Materiaal: accessoires, halsband/harnas en leiband, ... Kosten voor onderhoud: voeding, jaarlijkse raadpleging bij de dierenarts, verzekering, ...

PAUZE 2

Gevolgd door een uur praktische workshops

CONCLUSIE

- Heb je nog vragen?
- Stuur ze naar :

- bienetreanimal@environnement.brussels
- dierenwelzijn@leefmilieu.brussels

Bedankt voor uw aandacht!